KAD KAIMAS BŪTŲ GYVAS

pievos žmonių gerovei

LIFE Viva Grass

KAD KAIMAS BŪTŲ GYVAS – PIEVOS ŽMONIŲ GEROVEI

Rita Grinienė, Giedrė Kazragytė (Baltijos aplinkos forumas Lietuvoje), Kristīna Veidemane (Baltijos aplinkos forumas Latvijoje) ir Merle Kuris (Baltijos aplinkos forumas Estijoje).

Dėkojame visiems aprašomų istorijų herojams už bendradarbiavimą ir pievų palaikymą!

Kalbos redaktorė: Eglė Ruškutė
Nuotraukos: „Atmati“ Ltd. (viršelio nuotrauka), „Raskolė“, Lijana Jagintavičienė, laikraštis „Šilutės naujienos“, Vilma Gudynienė, Rita Grinienė, Paliesiaus dvaras, Ilzenbergo dvaras, Kristīna Veidemane, Dana Prižavoite, Matīss Markovskis (žurnalo „Ievas Māja“ archyvas), Arved Mägi, Katrin Luke, Maarika Naagel, Egon Mirme, Kadri Tali, Kersti Kollom.
Dizainas ir maketas: UAB „Savaip“

Baltijos aplinkos forumas, 2017

Informacinis leidinys parengtas įgyvendinant Europos Sąjungos LIFE+ programos projektą „Integruoto planavimo įrankio sukūrimas, siekiant užtikrinti pievų biologinės įvairovės gyvybingumą“ („LIFE Viva Grass“, projekto Nr. LIFE13 ENV/LT/000189). Už leidinio turinį ir naudojamą informaciją visą atsakomybę prisiima Baltijos aplinkos forumas. Šio leidinio turinys nebūtinai atspindi Europos Komisijos nuomonę.

Leidinio išleidimą rėmė ES LIFE programa, Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerija, Latvijos aplinkos apsaugos fondo administracija ir Estijos aplinkos apsaugos investicijų centras.

TURINYS

1. SVEIKATINGUMO PASLAUGOS....4
Paliesiaus dvaras (Lietuva)....4
2. EDUKACINIAI UŽSIĖMIMAI IR ŽOLELIŲ PRODUKTAI....5
„Rasoklė“ (Lietuva)....5
Karepos žolininkystės ūkis (Estija)....6
3. EKOTURIZMO PLĖTOJIMAS....8
Paukščių stebėjimai pievose (Lietuva)....8
Saremos orchidėjų festivalis (Estija)....9
4. GALVIJŲ AUGINIMAS IR PRODUKTAI....11
Marozų pieno ūkis (Lietuva)....12
Mėsinių galvijų ūkis „Kurese“ (Estija)....13
5. AVININKYSTĖ IR PRODUKTAI....14
Avių ūkis „Atmati“ (Latvija)....14
Avių ūkis „Muhumaalammas“ (Estija)....15
6. MEDAUS GAMYBA....17
Ekologinis ūkis „Bajāri“ (Latvija)....17
Ekologinis ūkis „Mesinduskoda“ (Estija)....19
7. PREKYBOS TINKLAI – NUO GAMINTOJO IKI VARTOTOJO....21
Ilzenbergo dvaras (Lietuva)....21

Nuotr. Ritos Grinienės

Kad kaimas būtų gyvas – pievos žmonių gerovei

Pievos yra svarbus ekosistemos tipas bei plačiai Baltijos šalyse paplitęs kraštovaizdžio elementas. Tai – ne tik buveinė įvairioms augalų ir gyvūnų rūšims, bet ir pragyvenimo šaltinis žmonėms. Ši ekosistema mums, žmonėms, teikia taip vadinamas *ekosistemines paslaugas* – įvairią naudą, pasireiškiančią ekonominių ir socialinių vertybių pavidalu. Pirmiausia pastebime estetinę pievų vertę, gėrimės atsiveriančiu kraštovaizdžu, džiaugiamės, kad atviruose plotuose galime leisti laisvalaikį. Pievos taip pat yra svarbus mitybos šaltinis žolėdžiams gyvūnams, geriausios vietos ganykloms, iš čia tarpstančių augalų ir žolelių gaminami įvairūs produktai. Pievos suteikia galimybę žmonėms keisti savo gyvenimo būdą grįžtant prie lėtesnio, su gamtos ciklais glaudžiai susijusio ritmo, taip pat jos atlieka svarbų vaidmenį ekonominiuose santykiuose – sudaro prielaidas kurti darbo vietas, gauti pajamų, skatina bendruomenę kooperuotis.

Šiame leidinyje pateikiame įkvepiančius pavyzdžius iš Baltijos šalių, kurie atskleidžia skirtingus būdus naudotis pievos teikiamais turtais, kurti naudą socialiniam ir ekonominiam vietos bendruomenės gyvenimui nepažeidžiant šios unikalios ekosistemos. Tikimės, kad šios istorijos paskatins susimąstyti apie tikrąją pievų vertę.

Nuotr. Ritos Grinienės

1. Sveikatingumo paslaugos

Kai galvojame apie pievos, kaip ekosistemos, teikiamą naudą žmogui, retai susimąstome apie gydomąją arba terapinę naudą. Sveikatingumo paslaugos pievose nėra plačiai paplitęs reiškinys. Apie didelę jų kuriamą pridėtinę vertę dar anksti kalbėti, tačiau tai – originalus būdas plėsti požiūrį į pievas ir papildyti teikiamų paslaugų spektrą.

Paliesiaus dvaras

El. puslapis: www.paliesiausdvaras.lt

Nuotr. Paliesiaus dvaro

Paliesiaus dvarą supančios šlapios pievos naudojamos kaip rami aplinka aktyvioms savaitgalio sveikatingumo programoms Paliesiaus fizinio krūvio terapijos klinikoje. Unikali su pievomis tampriai susijusi veikla vadinama *horizonto terapija*. Tai – tam tikra meditacijos forma, kurios metu pacientai koncentruoja dėmesį į tolimas spalvas, juos supančius garsus ir taip atpalaiduoja kūną bei protą. Be sveikatingumo programų Paliesiaus dvare taip pat siūlomos sezoninės edukacinės programos apie žolelių pažinimą ir jų naudojimą kasdieniame gyvenime. Šiame dvare vykstantys plenerai pritraukia kraštovaizdžio tapyba besidominčius menininkus bei suteikia erdvę skulptūros dirbtuvėms po atviru dangumi. Pievose vykstantys užsiėmimai yra dvare siūlomos didžiulės kultūrinių ir sveikatingumo paslaugų įvairovės dalis.

Socialinė ir ekonominė nauda: Paliesiaus dvaras buvo atkurtas pasinaudojus ES struktūrinių fondų parama (932 000 eurų) bei pasitelkus nuosavas savininko investicijas. Dvaras duris atvėrė 2013 m. ir per trejus metus sulaukė daugiau nei 7000 lankytojų. Šiuo metu čia dirba 12 vietos gyventojų. Be kita ko, tai – svarbus kultūros centras, kuriame nuošaliau nuo didžiųjų miestų gyvenantys žmonės gali mėgautis aukštos kokybės kultūrinėmis paslaugomis, bei vietos ekonomikos variklis, skatinantis smulkų ir vidutinį vietos verslą (dvare veikiantis restoranas perka daug vietinių produktų).

2. Edukaciniai užsiėmimai ir žolelių produktai

Apie pievų *gebėjimą* dovanoti žmogui vaistažoles ir kitas naudingas žoles Baltijos šalyse plačiai žinoma. Žinios apie įvairias augalų savybes ilgus amžius buvo perduodamos iš kartos į kartą. Šiais laikais dalis šių žinių prarasta. Atsiranda poreikis iš naujo to išmokti.

„Rasoklė“

El. puslapis: www.rasokle.lt

Žolininkės ir „Rasoklės“ įkūrėjos Rasos Subačienės žodžiais kalbant, pievos yra svarbiausia vieta siekiant įgyti žinių apie įvairius augalų naudojimo būdus. Moters vykdomose programose svarbus gamtos pajutimas, prisilietimas prie jos, kadangi tai padeda žmonėms atrasti stipresnį ryšį su gamta, suvokti aplinką tausojančios veiklos svarbą. „Rasoklė“ veda įvairius edukacinius seminarus šiomis temomis: laukinių augalų atpažinimas pievose, distiliuoto augalų vandens – hidroliato – gamyba, arbatos fermentacija ir augalų naudojimas grožiui, sveikatai ir maistui. Daugelis užsiėmimų vyksta pievose perteikiant žinias ir taikant jas praktikoje. Pavyzdžiui, renkamos žolės distiliavimui ir gaminamas aromatingas gėlių vanduo. Be kita ko, „Rasoklės“ savininkė pardavinėja natūralius produktus, pagamintus iš vietos pievose ir miškuose augančių augalų – aliejus, hidroliatus, sirupus, žolelių arbatas, esencijas.

Nuotr. „Rasoklės”

Žolininkė Rasa Subačienė

Socialinė ir ekonominė nauda: Rasa Subačienė pradėjo vesti edukacinius renginius apie pievų augalus 2012 m. Moteris sako, kad visa prasidėjo pamažu iš miesto persikėlus į kaimą. Didžiausia nauda žolininkei – pasikeitęs gyvenimo būdas ir sveika aplinka. Rasa Subačienė neturi pakankamai vietos seminarams organizuoti savo namuose, todėl kooperuojasi su vietinėmis moterimis, prižiūrinčiomis kaimo turizmo sodybas, ruošiančiomis užsiėmimams maistą. Pajamas partnerės atitinkamai pasidalina. Pievos ir jose tarpstantys gamtos turtai žolininkei suteikia galimybę visiškai save išlaikyti bei padėti kitoms vietinėms moterims gauti papildomų pajamų.

Karepos žolininkystės ūkis

El. puslapis: www.ravimtaimeaed.ee

Nuotr. Arved Mägi

Karepos žolininkystės ūkis įkurtas 1993 m. siekiant supažindinti žmones su vaistažolių paslaptimis ir natūraliu, su gamtos ritmu tampriai susijusiu gyvenimo būdu. Šio ūkio šeimininkė Katrina Lukė yra fitoterapeutė-medicinos specialistė, gydymui naudojanti įvairius augalus. Be žolelių arbatos, kvapiųjų medžiagų, augalų tepalų gamybos, moteris taip pat siūlo išbandyti mokymus ir dirbtuves apie vaistažoles, gamtos terapiją, sveiką maistą.

Užsiėmimai vyksta Karepos kaime, apylinkėse esančiuose žolininkystės soduose, pažintiniuose takuose, poreikiui esant – netgi įmonių, institucijų, mokyklų patalpose, įvairiuose renginiuose. Karepos žolininkystės ūkis bendradarbiauja su kitais smulkiaisiais verslais ir savo klientams siūlo įsigyti natūralius ir ekologiškus maisto produktus. Teikiamos netgi švenčių (įmonių vakarėlių, gimtadienių) organizavimo ūkyje paslaugos, į jas įtraukiant mokymus ar dirbtuves. Katrina Lukė valdo šią įmonę kartu su savo meniškos sielos broliu Verneriu Lukiu, kuris tapo gamtą.

Fitoterapeutė Katrin Luke. Nuotr. Katrin Luke

Jo paveikslai yra eksponuojami ir parduodami nuosavoje ūkyje įsikūrusioje galerijoje.

Karepos žolininkystės ūkis turi natūralių produktų sertifikatą. Augalai auginami ir nuimami Karepos kaime ir jo apylinkėse – pajūrio pakrančių miškuose ir pievose, kur niekada nebuvo intensyvaus ūkininkavimo ar pramonės. Dalis žolelių auginamos daržuose ir soduose (apimančiuose 1 ha), kita dalis – surenkama pievose. Karepos ūkis neturi nuosavų pievų, todėl pagal įvairius susitarimus ir sandorius savininkai žoleles renka valstybinėje bei privačioje žemėje.

Ūkio produkcijos galima įsigyti ūkyje, el. parduotuvėje ir kai kuriose natūralių produktų parduotuvėse Rakverėje, Jehvyje ir Taline, „Väike-Maarja“ ūkininkų turguje, Lahemos nacionaliniame parke esančiame Oandu gamtos centre. Pagrindinė reklamos priemonė – klientų rekomendacijos, taip pat – knygos, Katrinos Luke parengti straipsniai (užsakomi ir spausdinami įvairiuose laikraščiuose ir žurnaluose), el. puslapis bei puslapis socialiniame tinkle „Facebook“.

Socialinė ir ekonominė nauda: Pagrindinė paskata Katrinai Lukei įkurti Karepos žolininkystės ūkio įmonę pavadinimu „Norman Ravimtaimed“ buvo galimybė likti kaime, netoli namų. Moteris nenorėjo keltis į nuolat skubantį miestą, o darbo vietų kaimo vietovėje nebuvo. Taigi, žolininkė ėmėsi iniciatyvos – sujungė savo darbą ir pomėgį. Įmonės uždirbamo pelno pakanka Katrinai Lukei ir jos broliui Verneriui Lukiui pragyventi bei savais ištekliais toliau plėtoti verslą. Šeima dėl papildomo finansavimo iki šiol niekur nesikreipė. Pagrindinės verslo pajamas gaunamos parduodant produktus (70 %), mažesnė dalis – vykdant seminarus ir dirbtuves (30 %). Pastaroji dalis nuolat auga.

3. Ekoturizmo plėtojimas

Plėtojami gamtinio turizmo (arba ekoturizmo, ekologinio turizmo) produktai gali prailginti turizmo sezoną ir prisidėti tiek prie gamtos apsaugos, tiek prie regiono plėtros. Nors gamtinio turizmo ekonominę naudą itin sunku pamatuoti, Suomijos saugomose teritorijose jau taikoma mokslininkų parengta metodologija. Jų atlikti skaičiavimai rodo didžiulį ekonominį ekoturizmo potencialą. Pavyzdžiui, 2015 m. vien Pyha-Luosto nacionaliniame parke gamtinis turizmas vietos ekonomikai sugeneravo 10.3 mln. eurų[1].

Paukščių stebėjimai pievose

El. puslapis: www.alcedowildlife.com

Nors pievos labiausiai vertinamos dėl gražaus kraštovaizdžio, jos taip pat yra svarbi buveinė ir maitinimosi vieta daugybei paukščių rūšių. Ornitologas ir pradedantysis ekoturizmo verslininkas Borisas Belčevas pievų vertę atrado sukūręs paukščių stebėjimo turus, edukacines ornitologines programas Nemuno deltoje ir besikooperuodamas su vietos ūkininkais bei verslininkais. Jo pagrindinė veikla – ornitologiniai turai paukščių rojumi vadinamoje Nemuno deltoje.

Socialinė ir ekonominė nauda: Šiuo metu Borisas Belčevas visiškai save išlaiko iš pajamų, gautų už paukščių stebėjimo turus, ekskursijas ir edukacijas. Jis taip pat sutarė su pažįstamu vietos ūkininku dėl bendradarbiavimo – ūkininkas rūpinasi geros būklės pievų palaikymu paukščiams (gano gyvulius nedideliu intensyvumu, keičia ganiavos vietą, kerta krūmus), o Borisas Belčevas į

Borisas Belčevas. Nuotr. Vilmos Gudynienės

[1] Metsahallitus, *Pyhä-Luosto National Park visitor survey 2015-2016 summary,* 2016

tas pievas veda turistų grupes, planuoja jose įrengti paukščių stebėjimo slėptuvę. Iš šios veiklos gautas pajamas ūkininkas ir ornitologas pasidalina. Borisas Belčevas taip pat skatina ekologinio turizmo idėjoms pritariančių apgyvendinimo paslaugų verslą – savo klientus nukreipia į kaimo turizmo sodybas, viešbučius (tokias kaip „Pakalnės vingis“ ar „Mingės poilsis“).

Saremos orchidėjų festivalis

El. puslapis: www.orhideefestival.ee (tik estiškai).

Vakarų Estija ir jos salos garsėja laukinių orchidėjų gausa ir įvairove. Pavyzdžiui, Saremos saloje aptinkamos 36 laukinių orchidėjų rūšys. Tinkamas klimatas ir kalkingas dirvožemis yra pagrindinės priežastys, kodėl šie reti ir saugomi augalai tarpsta būtent šiose vietovėse. Nuo gegužės pradžios iki rugpjūčio žmonės gali mėgautis orchidėjų žiedais Saremos saloje, o ypač – Vilsandžio nacionaliniame parke. Saremos orchidėjų festivalis pirmą kartą surengtas 2012 m. ir nuo to laiko organizuojamas kasmet. Festivalį organizuoja vietos NVO „Future“ (vadovaujama Marikos Nagel ir Anelės Tepo-Tost).

Visos festivalio veiklos, istorijos ir pasakojimai *pinami* apie orchidėjas bei pusiau natūralias buveines, kuriose šios įspūdingos gėlės skleidžiasi. Programoje – tematinės paskaitos, išvykos į gamtą, dirbtuvės, parodos bei įvairūs koncertai. Pasitelkiami geriausi Saremos salos gidai, žinomi pranešėjai iš žemyninės Estijos. Festivalis skaidomas ciklais tam, kad apimtų visą orchidėjų žydėjimo periodą nuo anksčiausiai iki vėlyviausiai besiskleidžiančių rūšių.

Nuotr. Maarika Naagel

Nuotr. Maarika Naagel

Festivalio centras – Kihelkonos bendruomenių rūmai. Nuo 2017 m. festivalio rengėjai pradėjo glaudžiai bendradarbiauti su kitomis vietos organizacijomis – Kuresarės pilimi ir viešbučiu „GOSPA“. Festivalio lankytojai gali rasti visą reikiamą informaciją šiuose dviejuose punktuose, aplankyti orchidėjų parodą pilyje. Viešbutyje vyko dirbtuvės, jis buvo ir kelionių pradžios taškas.

Socialinė ir ekonominė nauda: Festivalio lankytojų skaičius kasmet auga. 2017 m. orchidėjomis gėrėjosi daugiau nei 450 lankytojai. Didžioji jų dalis – estai. Vis dėlto, 2017 m. festivalyje pirmą kartą dalyvavo užsieniečių turistų grupė iš Anglijos. Festivalio generuojamos tiesioginės finansinės pajamos nėra didelės, tačiau netiesioginė nauda yra žymiai reikšmingesnė, ypač vertinant iš turizmo rinkodaros perspektyvos. Remiantis Saremos plėtros centro specialistų vertinimu, orchidėjų festivalis žinią apie įdomią Saremos gamtą skleidžia žymiai plačiau nei bet kuri kita brangi rinkodaros kampanija. Dar viena pridėtinė vertė – gidai ir vietos žmonės sužino daugiau apie gamtines vertybes, gali tapti jų propaguotojais, saugotojais, daugiau dėmesio skirti gamtinio turizmo plėtrai. Dėl šių priežasčių festivalis gauna tiek vietinę, tiek nacionalinę finansinę paramą iš Kihelkonos savivaldybės, Saremos kultūros fondo ekspertų grupės ir Estijos investicijų centro.

2018 m. festivalį planuojama rengti gegužės 25-27 d., birželio 15-17 d. ir birželio 29-liepos 1 d.

4. Galvijų auginimas ir produktai

Jei ekonominė anksčiau aptartų netradicinių pievos *ekosisteminių paslaugų* nauda yra sunkiau apskaitoma, tai statistika apie galvijų laikymą yra gerai žinoma. Europos Sąjungoje (toliau – ES) laikoma apie 87 mln. galvijų, iš kurių per metus pagaminama apie 7.5 mln. tonų jautienos. Šio kiekio pakanka patenkinti ES gyventojų poreikius. Kitas galvijų produktas – pienas – sudaro apie 15 % visos ES žemės ūkio produkcijos ir dėl tokio masto laikomas vienu svarbiausių ES produktų. ES yra didžiausia daugelio pieno produktų eksportuotoja (ypač sūrių[2]) ir dėl to laikoma vienu svarbiausių tiekėjų pasaulio rinkoje.

Gyvulininkystė yra tiesiogiai susijusi su pievomis – pievos yra pagrindinis gyvulių maisto šaltinis, o pievų išlikimui reikalingas ūkininkavimas. Kai gyvuliai auginami pievose, jų pašarams nenaudojamos grūdinės kultūros, ekologinis šios veiklos pėdsakas yra keletą kartų mažesnis, o žole mintančių galvijų mėsa – sveikesnė. Ekstensyvus ganymas ir šienavimas yra būtini norint palaikyti biologine įvairove ir saugomomis rūšimis gausias pusiau natūralias pievas.

Nuotr. Dana Prižavoitė

Nuotr. Ritos Grinienės

[2] European Commision, *Beef and veal, In: Agriculture and rural development,* 2017 <https://ec.europa.eu/agriculture/beef-veal_en>

Marozų pieno ūkis

Nors ūkininkams Marozams pievos yra labai svarbios, nes tai – kone vienintelis maisto šaltinis jų laikomiems pieniniams galvijams. Ši šeima nuosavų pievų neturi. Vietoj to, jie kooperuojasi su savo kaimynais. Pievas turintys kaimynai deklaruoja jas specialioms Kaimo plėtros programos išmokoms, o ūkininkai šiuose plotuose gano karves, gamina natūralius pieno produktus.

Ūkininkai Asta ir Remigijus Marozai laiko 26 karves. Pagamintus pieno produktus jie parduoda šalia namų Laučiuose (Šilutės raj. sav.) įrengtoje parduotuvėlėje. Greta ganosi *dekoratyviniai gyvuliai* – alpiniai ožiai, poniai, triušiai, įvairūs paukščiai. Juos ūkininkai laiko dėl estetinės vertės – jie pritraukia klientų, noriai einančių prie gyvūnų, jais besidžiaugaincių, dėmesį. Remigijus Marozas didžiuojasi, kad visi jo gyvuliai ganosi laisvai, nėra uždaryti ar pririšti, o ūkininkų klientai smaguriauja natūraliais minimaliai apdorotais pieno produktais.

Iš kairės - Asta bei Remigijus Marozai ir jų darbuotoja Rita Prišmantienė. Nuotr. Lijanos Jagintavičienės

Socialinė ir ekonominė nauda: Marozų šeima visiškai finansiškai save išlaiko vien tik iš šio pieninkystės ūkio. Jie taip pat suteikia galimybę kitiems vietos gyventojams užsidirbti dalyvaujant produkcijos gamybos procese. Papildoma pridėtinė vertė, peržengianti jų ūkio ribas – pagalba kaimynams palaikant apylinkės pievas.

Nuotr. Laikraščio „Šilutės naujienos“

Mėsinių galvijų ūkis „Kurese“

Vakarų Estijoje, Pernu apskrityje esantis „Kurese“ ūkis įkurtas 2004 m. Pagrindinis tuometinio savininko Urmo Vahuro siekis buvo atkurti ir išlaikyti buvusio Kuresės kaimo kultūrines ir gamtines vertybes. Nuo 2016 m. ūkis turi naują šeimininką – įmonę „Saare Rantso“. Didelė ūkio dalis (200 ha iš 224 ha) patenka į Kuresės kraštovaizdžio draustinio teritoriją, o nemaža dalis (180 ha) yra pusiau natūralios pievos (alvarai, sausos ir šlapios pievos, miškapievės), kurias palaiko besiganantys galvijai.

Iki 2015 m. galvijai (apie 200 karvių) buvo pasiskolinami iš kitų Kuresės ūkių, pavasarį atvežami į teritoriją, o rudenį vėl grąžinami. Kadangi galvijų paskolinti kiti ūkininkai ne visada gali, o nuolatinis ganymas būtinas siekiant užtikrinti ilgalaikį pusiau natūralių pievų palaikymą, naujasis ūkio savininkas ir projekto „LIFE Viva Grass“ partneris „Saare Rantso“ nori plėsti nuolatinę bandą. 2016 m. vasarą Kuresės pievose ganėsi 20 nuolatinių ir 130 nuomotų gyvulių. 2017 m. nuolatinių galvijų skaičius dar labiau padidėjo (iki 50 galvijų), o nuomojamų – sumažėjo (iki 70 galvijų). 2018 m. tikimasi išlaikyti tą patį galvijų kiekį (120) ir visus juos turėti kaip nuolatinius. Siekiant nepažeisti pievų, planuojama ganyti ekstensyviai.

Socialinė ir ekonominė nauda: Iki 2016 m. visos ūkio pajamos buvo gaunamos iš valstybės paramos žemės ūkio veiklai už pusiau natūralių buveinių palaikymą. Naujasis savininkas papildomų pajamų užsidirba iš mėsinių galvijų. Pastaroji pajamų dalis turėtų didėti augant nuolatinių galvijų skaičiui. Ūkio savininkas taip pat planuoja plėtoti gamtinio turizmo paslaugas. Ūkyje šiuo metu dirba 3 žmonės (2 iš jų – šeimos nariai).

Nuotr. Egon Mirme

5. Avininkystė ir produktai

Avių auginimas yra dar viena tradicinė ūkininkavimo forma Europoje. Baltijos šalyse šis sektorius mažiau išplėtotas. Nors, remiantis 2013 m. gruodžio mėn. duomenimis, ES laikoma apie 8 mln. avių ir ožkų (iš jų 85 % sudaro avys), o bendras metinis skerdienos svoris siekia apie 925 000 tonų, šio kiekio ES gyventojams nepakanka[3] – dalį tenka importuoti iš kitų šalių.

Avių ūkis „Atmati“

Madlienos seniūnijoje esantis „Atmati“ ūkis įkurtas 2012 m., kai ūkininkas Gatis Atmatas ir jo sesuo Elyna nupirko sodybą „Vērmeles“, siekdami čia kurti savo verslą. Pradėję nuo triušių ir paukščių auginimo, savininkai dabar koncentruojasi į avininkystę. Ūkis prižiūri 68 ha pievų (apie 30 ha iš jų – nuosava žemė, kita dalis – iš privačių savininkų, kurie savo teritorijų prižiūrėti nenori, nuomojama žemė) taikydamas ekologinio ūkininkavimo metodus. 2017 m. ūkyje ganėsi 185 avys. Šeimininkai nori ūkį plėsti – didinti gyvulių skaičių ir atitinkamai plėsti teritoriją. Taip pat planuojama įsigyti 2 mėsinius galvijus ir taip didinti produkcijos įvairovę. Tiek ūkininkavimas, tiek mėsos produktų gamyba sertifikuojama kaip ekologiška. Pagaminta mėsa parduodama tiesiogiai klientams per pažįstamus ir socialinius tinklus.

Socialinė ir ekonominė nauda: Tai – šeimos verslas. Kiti vietos bendruomenės nariai pasitelkiami konkretiems darbams, pavyzdžiui, avių kirpimui. Panašiai kaip ir kitais anksčiau leidinyje aprašytais atvejais, „Atmati“ ūkį įkūrė į kaimą gyventi persikėlusi jauna šeima. Ji susikūrė sau darbo vietas ir gyvenimo sąlygas, o taip pat pasirinkę aplinkai palankų ūkininkavimą užtikrino ir mozaikiško vietos kraštovaizdžio palaikymą. Šiuo metu Latvijoje avių skaičius pamažu didėja. Tokia tendencija nuteikia pozityviai galvojant apie pievų palaikymą artimiausius keletą metų.

Nuotr. Matīss Markovskis (žurnalo „Ievas Māja“ archyvas)

[3] European Commision, *Sheepmeat and goatmeat,* In: Agriculture and rural development, 2013 <https://ec.europa.eu/agriculture/sheep-goats_en>

Avių ūkis „MuhuMaaLammas“

El. puslapis: www.mml.rehepapp.com

„MuhuMaaLammas“ yra 2011 m. įkurta ne pelno siekianti nevyriausybinė organizacija (toliau – NVO), kurios pagrindinis tikslas yra gamtosauginis. T.y. – atkurti ir išsaugoti unikalų Muhu salos kraštovaizdį, ypač alvarus (specifines pievas). Siekiant išsaugoti šią ypatingą ekosistemą ir gražius vaizdus, reikalingas ekstensyvus šių plotų tvarkymas, o tai tvariai gali būti atliekama tik ganant gyvulius. Ieškant geriausio pasirinkimo buvo išsiaiškinta, jog labiausiai prie Muhu salos sąlygų – akmenuotų alvarų su menka žoline augalija ir sudėtingo reljefo – prisitaikiusi vietinė estiškų avių rūšis. Šios avys per tūkstančius metų prisitaikė prie klimato sąlygų, todėl yra atsparios ligoms, nereiklios. Jos puikiai toleruoja drėgmę ir šaltį, jų nereikia papildomai šerti, be to jos be problemų veda ėriukus, gali juos apsaugoti nuo plėšrūnų bei teikia puikią vilną. Dabartinę ūkio bandą, kuri vasaros metu išsklaidoma keliose teritorijose Muhu ir Kesės salose, sudaro 120 avių.

Nuotr. Kadri Tali

Savininkai siekia, kad ūkis save išlaikytų, todėl stengiasi panaudoti visas avies dalis (vilną, odą ir mėsą) ir gaminti įvairiausius produktus. NVO tarybos nariai prieš tai neturėjo daug patirties avių auginime, todėl turėjo išmokti nemažai ūkininkavimo ir produktų gamybos paslapčių. Jie lankė specialius rankdarbių ir mėsos apdorojimo kursus, taip pat ėmė bendradarbiauti su Tartu meno kolegija – tyrinėjo vilną, skirtingas jos rūšis. Ūkyje taip pat teikiamos apgyvendinimo paslaugos, avys nuomojamos apylinkių gyventojams. Siekdami dar labiau plėsti verslą, didinti produktų pridėtinę vertę drauge su kitais gyvulių augintojais „MuhuMaaLammas“ Muhu saloje artimiausiu metu ketina įrengti mažą skerdyklą.

Socialinė ir ekonominė nauda: NVO nuosavos žemės neturi, todėl ją nuomoja iš privačių savininkų (įskaitant ir NVO tarybos narių žemę) ir valstybės. 45 ha nuomojamos žemės sudaro nuolatinės šienavimui ir ganymui skirtos pievos, o 42 ha – pusiau natūralios pievos – alvarai, kuriuose ganosi avys. Jei pirmieji ūkio metai buvo labiau pomėgis, daug laiko buvo skirta rašant įvairius projektus ir paraiškas pradiniam finansavimui gauti, dabar, padidėjus avių skaičiui ir pievų plotui, NVO gali didžiuotis, kad geba ekonomiškai save išlaikyti. NVO dirba 3 darbuotojai (tarybos nariai), žiemos metu papildomai samdomas piemuo. Pagrindinės pajamos gaunamos iš valstybės subsidijų už prižiūrimą plotą, tvarkomas pusiau natūralias buveines, ekologinį ūkininkavimą. Dėl mažo gyvulių skaičiaus iš produkcijos pardavimų uždirbami pinigai kol kas dar nedideli ir yra labiau kaip priedas nei pajamos. Savininkai mato augantį avių nuomos poreikį, bet kol kas neturi pakankamai avių, kad galėtų jį patenkinti. Ūkis taip pat prisideda prie ne taip lengvai apčiuopiamos naudos – pusiau natūralių buveinių bei vietinės Estijos avių rūšies išsaugojimo, siekia savo žinias ir patirtį perduoti.

Nuotr. Kadri Tali

6. Medaus gamyba

Medus yra vienas iš tradicinių produktų, kuriuos daugybę amžių gamino ir vis dar gamina neretai bitininkais būdavę ūkininkai. Bites globojantieji džiaugiasi ir kitais jų gaminiais – vašku, pikiu, žiedadulkėmis – bei paslauga – vaisių, pasėlių apdulkinimu. Be šių darbščių vabzdžių negalėtume mėgautis daugeliu mėgstamų patiekalų, o be pievų nebūtų bičių ir kitų vabzdžių apdulkintojų.

2015 m. 96 % Europos bitininkų laikė mažiau nei po 150 avilių ir pagal šią ribą buvo laikomi *neprofesionaliais*. Jei remsimės šia terminologija, Baltijos šalyse profesionalių bitininkų yra labai mažai. ES medaus trūksta, ji importuoja apie 40 % šio produkto iš kitų šalių pvz., Kinijos, Ukrainos ir Lotynų Amerikos.

Ekologinis ūkis „Bajāri“

Cesio savivaldybėje, Vaivės seniūnijoje ūkis buvo įsteigtas Latvijai atgavus savo nepriklausomybę 1992 m. Bitininkystė šioje šeimoje buvo paveldima iš kartos į kartą. Dabar 26 dūzgiančių avilių turinčiu ūkiu rūpinasi Inta Ezerniecė. Moteris taip pat laiko nedidelę mėsinių galvijų bandą (7 galvijų). Ūkiui priklauso 8 ha pievų ir šiek tiek miško. Tai suteikia galimybę gaminti įvairių augalų medų.

Iš 22 bitininkų Cesio savivaldybėje Inta Ezerniecė yra vienintelė sertifikuota ekologinio medaus gamintoja. Ekologinio ūkio statuso išlaikymas yra sudėtingas. Bitininkės teigimu, daugelis vartotojų dažniausiai nemato skirtumo tarp skirtingo medaus – neįvertina naudojamo išskirtinai ekologiško bičių maisto (cukraus) poveikio kainai; to, kad

Bitininkė Inta Ezerniecė. Nuotr. Kristīna Veidemane

paliekamas pakankamas medaus kiekis pačių bičių reikmėms; specifinių bitininkystės metodų taikymo gamybos procese; reguliariaus medaus kokybės tikrinimo ir t.t. Žinoma, bent dalinai šios pastangos atsiperka – ekologinius ūkius remia valstybė. Kadangi bitininkystė labai priklauso nuo oro sąlygų – šiltos ir saulėtos dienos reikalingos skatinant nektaro surinkimą – valstybės parama šiam verslui labai svarbi.

Medų bitininkė daugiausiai parduoda tiesiogiai vartotojams. Kartais taip pat prekiauja vietiniuose turguose, sezoninėse parodose. Remiantis neseniai Estijoje atliktu tyrimu[4], vartotojai būtent tokią rinkodarą ir mėgsta – jiems patinka įsigyti medų tiesiai iš bitininko. Tas pats tyrimas atskleidžia, kad vartotojai yra linkę rinktis vietinį medų ir netgi už jį brangiau mokėti.

Socialinė ir ekonominė nauda: Inta Ezerniecė pragyvenimui užsidirba vien iš šio ūkio (augindama bites ir galvijus). Atsižvelgiant į vidutinį derlių (14-20 kg iš avilio per metus), preliminarios pajamos yra ne didesnės nei 100-150 eurų iš avilio per metus. Bitininkų buvimas greta užtikrina ir svarbią bendruomeninę naudą – jų laikomos bitės apdulkina kaimynų vaisius bei pasėlius.

Nuotr. Kristīna Veidemane

[4] Estonian Institute of Economic Research, *The structure of Estonian beekeeping sector,* 2015

Ekologinis ūkis „Mesinduskoda“

El. puslapis: www.mesinduskoda.eu

„Mesinduskoda“ yra maža įmonė, daugiausiai užsiimanti medaus surinkimu ir pardavimu Saremos saloje, bet taip pat teikianti bičių veisimo paslaugas ir siūlanti įsigyti bičių motinėles. Įmonę įkūrė Aivaras Raudmetas 2010 m., kuris iki šiol yra vienintelis jos darbuotojas.

Aivaras Raudmetas susidomėjo bitininkyste dar mokykloje. Po vidurinės mokyklos jis į šią sritį gilinosi Olustverės žemės ūkio mokykloje, Estijoje, o vėliau Folkloro vidurinėje Danijoje. Vyras taip pat stažavosi pas patyrusius bitininkus Danijoje ir Estijoje. Nepaisant to, 15 metų bitininkystė Aivarui buvo labiau pomėgis, nei darbas. Svajonė įkurti savo nuosavą ūkį išsipildė tik įsigijus namą Saremoje. Pirmoji bičių kolonija ūkyje atsirado gavus paramą jaunojo ūkininko verslo pradžiai, praėjus metams nuo ūkio įsteigimo. Šiuo metu ūkyje gyvena apie 100 bičių kolonijų, apdulkinančių augalus apylinkės pievose ir miškuose.

Nuotr. Kersti Kollom

Bitininkas Aivaras Raudmetas

Nuotr. Kersti Kollom

„Mesinduskoda“ siūlo 2 skirtingais būdais apdorotą medų: ištrauktą su centrifūga ir spaustą. Pastarajame yra daugiau bičių duonelės (fermentuotų žiedadulkių). Medus pardavinėjamas ūkyje, keletoje kitų vietų Saremoje (parduotuvės Sandlos, Kiratsi ir Kuresarės gyvenvietėse) ir Taline (pas du kontaktinius asmenis), gali būti užsakomas el. svetainėje.

Socialinė ir ekonominė nauda: Bitininkystė nėra vienintelis Aivaro Raudmečio pragyvenimo šaltinis. Jis taip pat yra Estijos nacionalinės bitininkystės programos koordinatorius. Remiantis apytiksliais Aivaro paskaičiavimais, 200 avilių turėtų pakakti užsidirbti pragyvenimui (žinoma, tai gali skirtis priklausomai nuo regiono, avilių produktyvumo). Nuo 2015 m. „Mesinduskoda“ turi ekologinio ūkio setifikatą ir gauna valstybines subsidijas už ekologinį ūkininkavimą (2017 m. po 31,96 eurų už avilį). Norint gauti šią paramą, ūkis turi turėti žemės ūkio paskirties žemės. Kadangi bitininkas jos neturi, jis išsinuomavo 10 ha iš vietos ūkininko, besiverčiančio galvijų veisimu.

7. Prekybos tinklai – nuo gamintojo iki vartotojo

Mažam verslui, o ypač – įsikūrusiam kaime, nemenka problema savo produkciją pristatyti klientui. Prekybos tinkle atsiradus tarpininkams auga paties produkto kaina, prarandamas tiesioginis ryšys su vartotojais. Kooperavimasis ir drąsūs šiuolaikiniai sprendimai gali smulkiems ūkiams pasiūlyti netikėtų išeičių.

Ilzenbergo dvaras

El. puslapis: www.ilzenbergas.lt

Puikus prekybos modelio, pristatančio gaminius tiesiogiai iš gamintojo vartotojui (vadinamajam *valgytojui*) be jokių tarpininkų, pavyzdys yra Ilzenbergo dvaras. *Valgytojas* gali užsiregistruoti dvaro ūkio internetinėje svetainėje, pasirinkti produktus iš maisto krepšelio ir pristatymo vietą likus ne mažiau kaip 24 valandoms iki pristatymo laiko. Jei krepšelio suma yra didesnė nei 30 eurų, pristatymas yra nemokamas, jei mažesnė – reikia sumokėti papildomai 3 eurus.

Kiekvieną sezoną gamintojas kreipiasi į savo *valgytojus* ir aiškinasi asortimentą, jo pristatymą, kiekį, pristatymų dažnumą, vietą ir laiką. Tai padeda ūkiui geriau planuoti savo auginimo bei gamybos apimtis, suderinti tai su *valgytojų* poreikiais, jei reikia – inicijuoti naujų partnerių paiešką. Ilzenbergo dvaras išskirtinį dėmesį skiria maisto kokybei. Šis verslas griežtai laikosi natūralios žemdirbystės principų ir siūlo *valgytojams* asortimentą pagamintą tik iš savo ar tokių pačių ūkininkavimo principų besilaikančių partnerių (draugų) produktų. Draugų ūkių produktai ženklinami specialiu dvaro kokybės ženklu.

Pievos yra labai svarbios šiam ūkiui, kadangi daugiau kaip pusė visos čia gaminamos produkcijos tiesiogiai (pvz., žolelės arbatai) ar netiesiogiai (pvz., pašaras pieniniams ir mėsiniams galvijams, žolė laisvėje auginamoms vištoms ar antims) priklauso nuo pievų. Dvaras gauna ir estetinio pobūdžio naudą iš pievų, – jų vaizdingu kraštovaizdžiu gali gėrėtis lankytojai, fotografai, tapytojai.

Socialinė ir ekonominė nauda: Ilzenbergo dvaras sukuria savo krašto žmonėms darbo vietas – žiemą čia dirba iki 25 darbuotojų, o vasaros metu – dvigubai daugiau. Jis taip pat propaguoja gamtai draugišką ūkininkavimą, bei skatina tai daryti ūkio draugus. Ilzenbergo dvaras nuolat tiekia vietoje išaugintą ir pagamintą natūralų, sveiką maistą apie 250 miestuose gyvenančių šeimų bei padeda 6 draugų ūkiams parduoti savo produktus tiesiogiai *valgytojams*.

anno 1515 anno

ILZENBERGO DVARE

HARMONIJOJE SU GAMTA
IŠAUGINTI PRODUKTAI

Nuotr. Ilzenbergo dvaras

Leidinyje pateikti tik keli pavyzdžiai, kaip vietos bendruomenės naudoja pievas siekdamos gauti ekonominės ir socialinės naudos. Jei žinai daugiau panašių istorijų, nedvejodamas pasidalink jomis su mumis!

„LIFE Viva Grass“ projekto tikslas yra rasti ekonomiškai perspektyvius ir konkrečioms teritorijoms tinkamus valdymo modelius, skatinančius daugiafunkcį pievų naudojimą

www.vivagrass.eu/lt

LIFE Viva Grass